

TUTLÁŠ? ZAPLATÍŠ.

Nicola Škvarová

Román Marry Wollstonecraft Shelley *Frankenstein neboli moderní Prométheus* je silně ukotven v době svého vzniku - v devatenáctém století. Je to romantismus až za hrob, včetně tajemnosti, popisování krajiny, sentimentu a patosu. Monstrum Frankensteinem stvořené je typický romantický hrdina, vyvrhel společnosti, který se do ní touží zařadit, ale není mu to umožněno. Jsou tu rozpory mezi ideálem a realitou, utrpení, tragický konec. Plus po myšlenkové stránce obsahuje varování před lidskou pýchou v souvislosti s průmyslovou revolucí. Ovšem když se tento dobový a nepotřebný balast oseká, zůstává stále nosné téma o tom, co z nás dělá lidi a co z nás dělá zrůdy, a do jaké míry jsme odpovědní za to, co stvoříme.

Režisér a autor scénáře k inscenaci *Frankenstein* Janek Lesák spolu s dramaturgem Petrem Haškem si z románu berou úplné minimum, jde vlastně jen o velmi volnou inspiraci. Příběh je prostý. Vědec Viktor Frankenstein je fanaticky zaujat svým výzkumem. Věří v lidstvo a v to, že mu prostřednictvím vědy dokáže pomoci, aby už nikdo neumíral. V egoistickém přesvědčení, že je Bůh, pán tvorstva, oživí mrtvou hmotu. Stvoří monstrum, které ale bezprostředně po svém zrození zabije ženu. A zabijelo by dál. Frankenstein ho uvězní a snaží se ho vychovat. Místo, aby se tak nebezpečného problému zbavil, snaží se ho skrýt a polidštit. Zdá se, že mu to vychází, nicméně přes všechnu snahu se monstrum naučilo vypočítavosti a nakonec znovu vraždí.

Lesákův *Frankenstein* je horor. Navodit děsivou atmosféru a ztvárnit mrtvolnou obludu tak, aby vypadala skutečně věrohodně, respektive aby byla strašidelná, je na divadle obtížné. Protože si budu vždy vědom toho, že je to člověk, stojí přede mnou skutečná živá bytost, herec. Film tento aspekt umí snadno zastříť, divadlo se živých lidí těžko zbavuje. Janek Lesák, druhý režisér Tomsa Legierski a scénograf Jan Brejcha do role monstra použili speciální celopohyblivé loutky v životní velikosti. Jan Brejcha jí vyvíjel a konstruoval, Tomsa Legierski pracoval na její animaci. Loutka stojí přesně na hranici mrtvý/živý. Víme, že je to kus dřeva a drátů. Čtyři herci loutku vodí za ruce, nohy a hlavu, oživují ji, a to obdivuhodně pečlivě. Její pohyby jsou přesné, precizní a velmi lidské. A to, že loutku vodí čtyři herci, nijak neruší iluzi. Naopak, lze si je velmi snadno odmyslet, neboť svým výrazem splývají s loutkou a jsou s ní jedno tělo. Výrazně kontrastuje divákovo vědomí neživosti loutky s tím, jak lidsky se pohybuje. Použití loutky tak naplňuje to, co má netvor být.

Lesák vytváří jakýsi gesamtkunstwerk, spojuje činohru, loutkové divadlo, instrumentální hudbu, operu a balet do jedné inscenace. Nejde o umělé poslepování, aby ukázal, co všechno divadlo v Českých Budějovicích umí. Hudba Jana Čtvrtníka kombinuje Fugu d moll Johanna Sebastiana Bacha (skladba sama o sobě monstrózní a tajemná) s elektronickými prvky, rockem, beaty, industriálními zvuky a ta velmi jasně a věrohodně utváří atmosféru. Fuga také několikrát zazní hraná živě na harmonium. Operní kvartet s barokními polyfonními skladbami slouží jako průvodce dějem, baletka zase zprostředkovává krásu, něžnost a lásku, která má být vrcholem polidštění monstra. Pocit strachu, hrůzy a napětí, nejdůležitější atributy hororu, buduje Lesák právě prostřednictvím hudby, hereckého výrazu, loutky a světel – známý motiv problikávající žárovky, který ale znásobuje, neboť nad hlavami

herců jich visí v půdorysu obdélníku mnoho. A i fakt, že se v inscenaci téměř nemluví, ji zabaluje do ještě hustšího tajemna.

I příběh svým vývojem zcela logicky formuje atmosféru inscenace. Na začátku vražda, akce, napětí, které postupně povoluje a dostává se do úsměvného a zábavného týdnu v životě monstra. Ačkoli je veškeré počínání monstra pohybově a situačně vtipné, stále je přítomná jako tlumený spodní proud počáteční atmosféra. A v té největší idylce přijde opět zásadní zlom... Kostýmy a líčení laděné do Tima Burtona jsou asi jediným „nestrašidelným“ prvkem, právě díky burtonovské stylizaci. Bílé líčení a černé oblečení ve stylu 18./19. století asi nikoho nevyděsí. Na druhou stranu, proč by měli tvůrci tlačit na hrozivou atmosféru vším, co mají po ruce, když si ji dokážou vytvořit jinak.

Nastolené téma: *každý mi říká, co je správné, a co není, ale já to vím sám nejlépe, stvořím něco jenom podle sebe a všem ukáži, jak nastavené zákony padají. Ale udělám průšvih, snažím se ho místo řešení ututlat, což ale nedopadá dobře* – je věkové skupině 13+, na níž je inscenace zacílená, velmi blízké. Inscenátoři ale nezvedají varovný prst, nekážou teenagerům, „ponaučení“ je skryté pod povrchem precizně stavěného hororového příběhu. Což není samo o sobě málo, neboť v tomto věku se děti chtějí bát, baví je se bát. Celá inscenace funguje, domnívám se, i pro dospělého diváka. A nikoli v rovině – poučí se děti, pobaví se dospělí nad dojemným příběhem s roztomile dětským humorem. Uměleckým zpracováním nedělá inscenace z dětí/teenagerů hlupáky, nevodí je za ručičku, ale jedná s nimi jako s inteligentními a přemýšlejícími jedinci, mluví k nim svébytným divadelním jazykem. Staví se tak v podstatě na úroveň inscenací pro publikum dospělé. To si pak může jako téma nalézt třeba cynickou parafrázi na biblické stvoření světa. Frankenstein stvoří jako Bůh svého člověka a učí ho den po dni základním lidským návykům (které v provedení loutky působí značně komicky a hloupě). Když ho konfrontuje se zásadní a největší emocií – s láskou – monstrem dívku zabije. Velká idea se zvrhla.

Mále divadlo v Českých Budějovicích – Marry W. Shelley, Janek Lesák: Frankenstein. Režie Janek Lesák a Tomsa Legierski, scénář Janek Lesák, dramaturgie Petr Hašek, výprava a konstrukce loutky Jan Brejcha, animace Tomsa Legierski, hudba Jan Čtvrtník. Premiéra 31. října 2015. (Psáno z reprízy dne 6. dubna 2016)